

A vajdasági ajánló/partnerszervezet működtetésével kapcsolatos elképzelések, valamint a Vajdaságba irányuló támogatási rendszer perspektívái

JÓZSA LÁSZLÓ

Hozzászólásom címe utal arra, hogy mondandómat két téma köré csoportosítva adom elő. Ez a csoportosítás a határon túli magyarság szempontjából tűnik elsősorban logikusnak, hiszen az adott pillanatban, amikor küszöbön áll a törvény hatálybalépése, a határon túli magyar közösségek közvéleménye – némi pontatlansággal – a címben adott kérdésekre koncentrálnak. Amikor némi pontatlanságra célzok, arra utalok, hogy a közvélemény elsősorban nem arra kíváncsi, hogy a szülőföldön igényelhető támogatások milyen szerkezeti formában kerülnek kiközvetítésre, hanem arra, hogy a törvényben felkínált, de alapvetően a jogászai nyelvezet jótékony félhomályába burkolt rendelkezések tartalmilag milyen újdonságokat hozhatnak. A lakossági érdeklődés pedig nagy. Talán egy kicsit rá is cáfol a sokunkban korábban pesszimista módon megfogalmazódott kételyekre, hogy vajon a törvény által felkínált kedvezményeknek lesz-e kelendő vonzerejük. Ma erre a kérdésre talán úgy tudnék válaszolni, hogy a kedvezménytörvény mindenkinek alapot ad legalább egy partikuláris sikerélmény megélésére: a potenciális kedvezményezetttek közül talán senki sem lesz abban a helyzetben, hogy egyszerre kettőnél-háromnál több felkínált kedvezménnyel, illetve támogatással éljen. Alaposan vélelmezhető azonban, hogy a vajdasági magyarság zöme – az élethelyzetéből adódó korlátok mellett is – talál a maga számára vonzót a törvény által biztosított lehetőségek között. Amikor az élet által

diktált korlátokról beszélek, úgy gondolom, lesznek a vajdaságban élő magyarok között olyanok, akik foglalkozásuk, életviteli szokásaik, a magyar határtól aránylag távol eső lakhelyük, családi állapotuk és egyebek okán nem látják majd vonzónak sem a kulturális, sem az oktatási-nevelési, sem az utazási, vagy egyéb kedvezményeket. Mindemellett bizonyára lesznek olyanok is, akik megelégednek az új helyzet adta szimbolikus töltettel is. Nevezetesen azzal a pusztán ténnyel, hogy a nyolc évtizedes „közelmúlt” emberi memóriával befogható időszakában valóban meg nem élt, „okmányos” típusú kötődése lesz az anyanemzethez, vagy pontosabban leképezve a lélektani helyzetet – az anyaországhoz.

Rövid faktográfia az ajánló/partner szervezet kapcsán: a Magyar Állandó Értekezlet 2001. évi őszi ülésének előestéjén, október 24-én megtartotta alakuló közgyűlését a *Concordia Minoritatis Hungaricae (CMH)*, amit Kasza József, a VMSZ elnöke be is jelentett a kizárólag a törvény alkalmazási perspektíváival foglalkozó MÁÉRT-on. Annak ellenére, hogy a CMH megalakításának előzményei nem voltak maradéktalanul konfliktusmentesek, az események azt látszanak igazolni, hogy mind az ajánló szervezet alapításának szerkezeti váza, mind a működtetési elképzelések kiállják az idő próbáját. Az előzmények között érdemes felidézni, hogy a Vajdaság esetében ez alkalommal kiemelkedően fontos volt elkerülni azt a helyzetet, hogy az ajánló szervezet pártpolitikai versengés színterévé válhasson. Az úgymond „hagyományos” – de talán inkább tragikomikus – vajdasági magyar politikai pártstruktúra ismert: az öt bejegyzett szervezet közül kettő (a VMSZ¹ és a VMDP²) tagja a MÁÉRT-nak, a fennmaradó három közül kettő (a VMDK³ és a KDEM⁴) otthoni politikai (kisebbségi) társadalmi és közéleti befolyása pont olyan mérsékelt, mint a kisebbik MÁÉRT-tag VMDP-é, végül az ötödik VMPM⁵ az, amely saját valós súlyának megfelelő szerepet kíván betölteni ezen a skálán. Ebben a helyzetben

¹ Vajdasági Magyar Szövetség – elnöke Kasza József.

² Vajdasági Magyar Demokrata Párt – elnöke Ágoston András.

³ Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége – elnöke dr. Páll Sándor.

⁴ Kereszténydemokrata Európa Mozgalom – elnöke Varga Tibor.

⁵ Vajdasági Magyar Polgári Mozgalom – elnöke Böröcz József.

a közvélemény előtt visszatetsző és hibás lépés lett volna kiero-
szakolni a legnagyobb befolyással bíró VMSZ „intézkedési pri-
mátusát”. A kiutat abban találtuk meg, hogy a politikai kezdemé-
nyezés feladatát az Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanácsra
(IMNT) hárítottuk, amely határozatával hozzájárult immár a tel-
jes politikai szféra szerepének relativizálásához is. Az IMNT
ugyanis nem csak az összes politikai szervezetet, hanem az
összes történelmi egyházi szervezetet, valamint a civilszféra leg-
jelentősebb gyűjtőszervezeteit kérte fel alapító tagok delegálásá-
ra a CMH alakuló közgyűlésére.

Az előzetes felkérésnek eleget tett, és alapító tagot delegált
a Római Katolikus Egyház, a Jugoszláviai Református Keresz-
tyén Egyház, az Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház, a Vaj-
dasági Magyar Művelődési Szövetség, a Vajdasági Ifjúsági
Tanács, a Vajdasági Magyar Polgári Mozgalom és a Vajdasági
Magyar Szövetség. Az így delegált személyeket kérte tehát fel
az IMNT a jogi szerkezetét tekintve polgárok egyesületeként
elképzelt ajánló szervezet alakuló közgyűlésének megtartására
– ami a korábban hivatkozott időpontban meg is történt. Három
bejegyzett politikai szervezet (a VM DP, a VM DK és a KDEM),
alapvetően az IMNT-vel való azonosulás sajátos politikai kocká-
zatának elkerülése okán, visszautasította a delegálásra vonatko-
zó felkérést, és visszautasításuk okaiba belefoglalták a feltétele-
zett VMSZ – dominanciát is. Ennek dacára maga a CMH, a vaj-
dasági magyar társadalmi szerkezethez képest, megfelelő mér-
tékben reprezentatív képet mutat. A politikai szféra releváns
része eleve vállalta a feladattal párosuló felelősséget, így az
ajánló szervezet reprezentativitását csak javította a KDEM kül-
döttének utólagos csatlakozása. Külön ki kell azonban hangsú-
lyoznom, hogy mind az IMNT, mind a CMH sajtóban is
nyomonkövethető megnyilvánulásaiban rendre visszatér a fo-
lyamatosan ismétlődő felkérés a VM DK és a VM DP utólagos
csatlakozására. Erre világos elutasító reakció volt olvasható
Ágoston András VM DP-elnök részéről Orbán Viktor miniszter-
elnök belgrádi hivatalos látogatása idején megjelent sajtócik-
kekből, valamint magának a VM DP-nek ugyanebben az időben
kiadott közleményéből is.

A CMH időközben független, önálló – még a VMSZ dominancia rémétől is mentes – módon végzi a dolgát. Elkészítette a működtetés szerkezeti felépítésének vázlatát, költségtervét, és mindezen kérdésekben folynak az egyeztetések a HTMH-val. Az idő sürget, rengeteg a tennivaló, de ennek ellenére úgy gondolom, hogy 2002. január 1-jével üzemképessé tehető a rendszer. A továbblépés legfontosabb állomása a CMH-nak a magyar kormány részéről történő formális elismerése – ami eddig a pillanatig inkább csak *de facto* történt meg, *de iure* viszont nem. A törvényben is előlátott elismerésnek pedig számos pozitív következménye volna, lényegesen előbbre tarthatnánk az előkészületi munkákkal. Ezzel szemben az elismerés időpontjának elhúzódása áttekinthetetlen szövődményekkel járó katasztrófa-helyzetet okozhat. Hadd utaljak csak arra, hogy szervezeti bizonytalanságra nem építhető sem tárgyi, sem személyi infrastruktúra, holott pont ennek az infrastruktúrának a kiépítése az, ami valóban időigényes. Szerencsésnek tartom azt, hogy a HTMH-val való egyeztetések legfrissebb fázisa tartalmaz utalást arra, hogy a CMH elismerése vélhetően már nem várat sokat magára.⁶

Ami az ajánló szervezet – vagy talán ezen a ponton, „Velen-ce szellemében”, szerencsés áttérni a *partnerszervezet* terminus technicusra – működtetési szempontjait illeti, ezek a következőkben összegezhetők:

1. Számolni kell aránylag nagyszámú érdeklődő, nem okvetlenül arányosan megoszló hullámokban történő megjelenésével, akiket, lehetőség szerint, úgy kell tudni tájékoztatni és kiszolgálni, hogy – az ésszerűség keretein belül – a szolgálatot, tehát a partnerszervezetet kell közel vinni az érdeklődőhöz. Figyelemmel a magyar lakosság területi megoszlására, a feladat úgy oldható meg elfogadható módon, ha legalább 6 helységben áll fel iroda „fix infrastruktúrával”. Ezek a helységek Zombor, Szabadka, Zenta, Temerin, Újvidék és Nagybecskerek. Ezek az irodák még így is egyenként aránylag nagy területet fednek le, feltétlenül szükséges tehát kihelyezett ügyfélfogadási alkalmak szervezése minden olyan településen, ahol még számottevő

⁶ A CMH 2001. november elején alakult meg – szerk. megj.

lélekszámban élnek magyarok. Erre vonatkozóan részletes elképzelés készült.

2. A hat telephely közül öt kézenfekvő, azonban nem kívánom elkendőzni: Temerin elsősorban azért került képbe, hogy ezáltal is ellensúlyozható legyen az ebben a városkában székhellyel rendelkező VM DP vélhető frusztrációja. Ki kell viszont hangsúlyoznom, hogy az irodaszerkezetet és azok vonzásterületét sikerült úgy felvázolni, hogy az mentes a túlzásoktól és az aránytévesztéstől. Summa summarum, hatodik irodára akkor is szükség lenne, ha az helyileg nem Temerinben volna.

A partnerszervezetben tevékenykedők két kategóriába csoportosulnak. Az érdemi tevékenység (legyen az akár a ma már szalonképtelennek tűnő „ajánlattétel”, akár az úgymond „adat-szolgáltatás”) a CMH tagjaként tevékenykedő, megfelelő tárgyi ismeretekkel felvértezett személyek feladata lesz, akiket megfelelően képzett adminisztratív személyzet segít. Ami a konkrét munkát illeti, az elképzelés az, hogy a magyar igazolvány iránt érdeklődőket, illetve az igénylőket, minden ügyfélfogadási helyen egy háromtagú bizottság, valamint megfelelő számú adminisztratív személyzet fogadja, akik megfelelő tájékoztatást adnak a törvény által biztosított kedvezményekről és igénybevételek módjáról. Ezen túlmenően természetesen átveszik és informatikai eszközökkel feldolgozzák a beadásra kerülő igényeket, majd elektronikus úton továbbítják azokat a megnövekedett jelentőséggel felruházott magyar külképviseletre – esetünkben a szabadkai magyar főkonzulátusra.

Néhány gondolat a partnerirodák felállításának egy-két vélhető társadalmi és politikai konzekvenciájáról. Nem gondolom, hogy az ajánló szervezet tekintetében esetlegesen megnyilvánuló szervezeti kooperativitásnak lesz kihatása a szervezeti együttműködés általános aspektusaira azon politikai pártok körében, amelyek a konfrontatív magatartáson kívül eddig sem mutattak fel más számottevő teljesítményt. Számomra jelentős eredmény lesz már az is, ha a CMH tevékenységében delegátusaik révén, közvetett módon szerepet vállaló politikai szervezetek csak ehhez a témához kötődően koncentrálnak egy össznemzeti jellegű ügy jó menedzselésére. Más szervezetek magatartási motívumai

számomra ismeretlenek, arról viszont be tudok számolni, hogy a VMSZ-ben elfogadott közfelfogás szerint a kedvezmény-törvény érvényesítésében nem kell, és nem szabad VMSZ-dominanciát kialakítani – de szintúgy elfogadhatatlan volna bármelyik másik politikai szervezet dominanciája, vagy akár az arra vonatkozó törekvés. Kívánatos volna ezt a helyzetet állandósítani, azonban csak a jövő tud majd választ adni arra a kérdésre, hogy vajon minden politikai szervezetben meglesz-e a szükséges mértékű önkontroll egy olyan helyzetben, amelyben a politikai promóció lehetősége eléggé kézenfekvő. Úgy érzem, keveset foglalkozunk azzal a nagy kérdéssel: ki jogosult eldönteni, hogy *ki a magyar*? A kényes kérdés – a törvény betűje értelmében – átpozícionálódott a határ túloldalára. Legyen ugyanis bármilyen szűkre szabott az ajánló (vagy ténymegállapító) testületek mozgásteré, óhatatlan lesz a kihívásokkal és kétségekkel való szembesülések sorozata. A partnerszervezet – mai értelmezés szerinti – alapfeladata csak az, hogy adatot, információt szolgáltatson a kérelmező magyar nyelvtudásáról. Vitán felüli, hogy lesznek esetek, amikor a partnerszervezet munkatársai számára az adott kérelmezőnek a kizárólag helyi szinten ismert negatív morális pozíciója okoz majd feloldhatatlan kétségeket az adat- és információszolgáltatás korrektsége tekintetében. Nagy sikerként lesz elkönnyvelhető, ha kevés olyan ember kap magyar igazolványt, akik esetlegesen megbotránkozást váltanak ki.

Végül ejtenék néhány szót az új arculatú támogatási rendszerről. Közismert, hogy a határon túli régiókban, így a Vajdaságban az eddigiek során is működtek olyan alrendszerek, amelyek a magyarországi közalapítványi és egyéb költségvetési támogatások elbírálása és részleges adminisztrálása tekintetében adtak segítő kezet a központi rendszernek. Az Illyés Közalapítvány példájából kiindulva (vállalva a nem százszázalékos pontosság kockázatát) legyen szabad ezt most gyűjtőfogalomként *alkuratóriumi rendszernek* titulálnom. Ennek a rendszernek fő értéke volt – és a túlélő részében remélhetőleg marad is –, hogy hitelesen tudta megjeleníteni a döntéshozók előtt az adott régió „társadalmi domborzati térképét”, szeizmográfként felfogva és közvetítve olyan finom rezdüléseket is, amelyeket, anyaország-

ból nézve, egyszerűen lehetetlen diagnosztizálni. Ebben a rendszerben kellő odafigyeléssel kiiktatható a klientúra-rendszer megszilárdulása, ugyanakkor erősíti a képzetet a kisebbség közösségi szellemi elitjében, hogy kellő mértéktartással ugyan, de befolyással bír számos szellemi üzem fenntartására.

Látni kell azonban, hogy a törvényben vázolt támogatási rendszer egyes elemei – mindenekelőtt az egyéneket célzó, normatív jellegűek, mint pl. a nevelési/oktatási támogatás és annak változatai – kiközvetítésében nincs sok vállalható szerep az alkuratóriumi rendszerek számára. Megfontolás tárgyává kell tenni, hogy ebben a tekintetben az új *kht.* helyi partnereként elfogadhatók-e a jelenlegi struktúrák (ún. módszertani központok, Ösztöndíj Tanács, valamint a pedagógus egyesületek), vagy esetleg a partnerszervezet, tehát a CMH vitathatatlanul legjobban strukturált irodahálózata lehet-e alkalmas a feladat ellátására. Ma úgy gondolom, hogy az utóbbi út lesz a járható, már csak abból a szempontból is, hogy ez a szerkezet csatlakoztatható a legkézenfekvőbb módon a kialakuló magyarországi (nem okvetlenül rosszul értelmezendő) *kht.*-bürokráciához.

Más kezelési módot igényel a szervezeteket, valamint általában a határon túli régiók szellemi (közművelődési, művészeti, média stb.) életét célzó támogatások menedzselése. Ennek a célnak a fent vázolt *alkuratóriumi rendszer* megfelelő keretet biztosít. A magyarországi döntéshozóknak meg kell vizsgálniuk, hogy az új helyzetben marad-e az Illyés Közalapítványnál oktatás-támogatási funkció, vagy annak valamely eleme, továbbá azt is, hogy alakuljon-e ki az eddiginél is szorosabb szervezeti együttműködés az Apáczai Közalapítvánnyal. Ez utóbbi tekintetében elvileg akár közösen működtetett alkuratóriumi rendszer is elképzelhető, feltéve, ha ebben a rendszerben csak érdemi elbírálást igénylő programok feldolgozásáról és előzetes véleményezéséről lenne szó.

Kétségtelen, hogy hatékonyabban működő támogatási rendszer kialakítására van szükség a vállalkozások támogatása terén. Ez a támogatási terület, amelyet a törvényből való kiszorulása okán kettőzött figyelemmel kell kísérni, több anyaországi empátiát, az eddigieknél sokkal jobban kiegyensúlyozott gyakorlatot és együttal több szilárd ellenőrzési mechanizmust igényel.

Az új elképzelések nemcsak bővülő forrásokat, hanem szerkezeti átállást is igényelnek. Világos azonban, hogy a folyamat nem csak, és nem elsősorban a határon túli régiókban megfogalmazható elképzelésektől, hanem – mindenekelőtt – az anyaországi politikai kurzusok állandóságától függnnek, részben a kormányzati ciklus lejártának tényétől, részben attól függetlenül. Ezért gondolom, hogy nagyon hasznos volna ugyanerre a témára a törvény induló tapasztalatainak birtokában visszatérni.